

การศึกษารูปแบบ และสำนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือราชการไทย
ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๔ ถึง พ.ศ.๒๕๓๔

นางประดิษฐา นาครักษา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

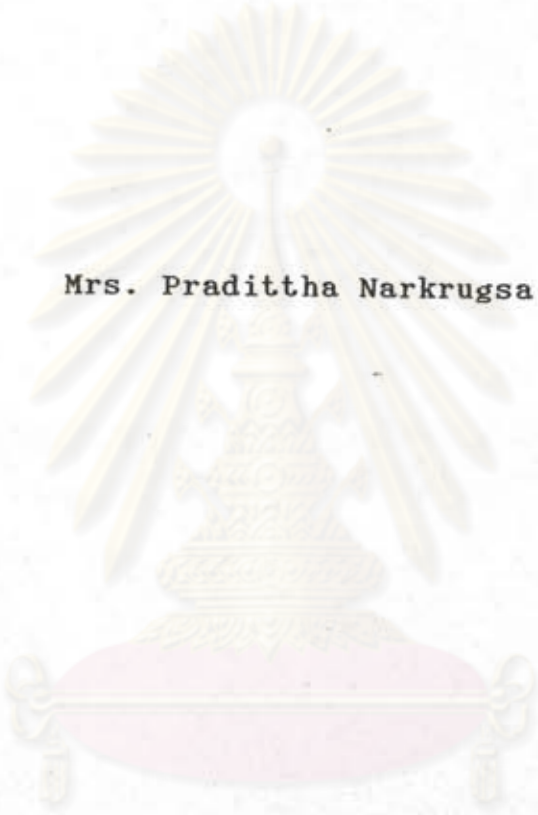
พ.ศ.๒๕๓๔

ISBN 974-581-414-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

018199 I15204943

A STUDY OF FORMAT AND LANGUAGE USED IN THAI OFFICIAL LETTERS
DURING 1932-1991

Mrs. Pradittha Narkrugsa

A Thesis Submitted in Partial Fullfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Thai
Graduate School
Chulalongkorn University

1992

ISBN 974-581-414-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษารูปแบบ และสำนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือราชการไทย
ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๕

โดย

นางประดิษฐา นาครักษา

ภาควิชา

ภาษาไทย

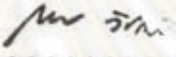
อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. นววรรณ พันธุเมธา

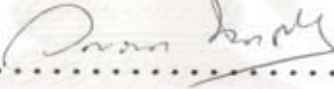
อาจารย์ที่ปรึกษา(ร่วม)

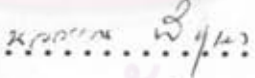
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรนิมภ์ พงศ์ประยูร

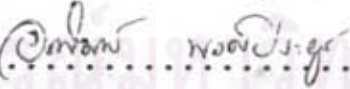
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

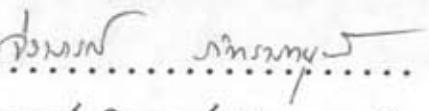

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วิศราภิช)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา นาคสกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. นววรรณ พันธุเมธา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรนิมภ์ พงศ์ประยูร)

..... กรรมการ
(อาจารย์ จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร)

ศูนย์วิทยุโทรพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ประดิษฐา นาครักษา : การศึกษารูปแบบ และส่วนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือราชการ
ระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2534. (A STUDY OF FORMAT AND LANGUAGE USED
IN THAI OFFICIAL LETTERS DURING 1932-1991) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.นววรรณ
พันธุ์เมธา และ อ.ที่ปรึกษาร่วม ผศ.อรุณทิพย์ พงศ์ประยูร 426 หน้า
ISBN 974-581-414-8

การวิจัยนี้เป็นการศึกษารูปแบบ และส่วนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือราชการชนิดหนังสือราชการ
ภายนอก ระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2534 โดยแบ่งการศึกษาเป็น 5 ระยะ คือ พ.ศ. 2475-
2476, พ.ศ. 2478-2492, พ.ศ. 2492-2506, พ.ศ. 2506-2526 และ พ.ศ. 2526-2534
เพื่อให้เห็นวิวัฒนาการของรูปแบบ และภาษาที่ใช้ในหนังสือราชการภายนอก

ผลการวิจัยพบว่า ตามที่มีระเบียบเกี่ยวกับการใช้หนังสือราชการ จำนวน 4 ฉบับ ตั้งแต่
ปี พ.ศ. 2478 ถึง พ.ศ. 2534 นั้น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบไปตามระเบียบที่กำหนด
ในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ และส่วนวนภาษาที่ใช้ นอกจากจะเป็นแบบแผนตามระเบียบที่กำหนดแล้ว
ยังมีลักษณะที่เป็นไปตามความนิยม นอกจากนี้ยังพบว่าส่วนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือราชการปัจจุบันนี้
บางส่วนมีการใช้มาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2475

ศูนย์วิทยพัชร์พจนานุกรม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....ภาษาไทย.....
สาขาวิชา.....ภาษาไทย.....
ปีการศึกษา.....2534.....

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

C010055 : MAJOR THAI

KEYWORD : THAI OFFICIAL LETTER/FORMAT/LANGUAGE

PRADITTHA NARKRUGSA : A STUDY OF FORMAT AND LANGUAGE USED IN THAI OFFICIAL LETTERS DURING 1932-1991. THESIS ADVISOR : ASSC. PROF. DR. NAVAVAN BANDHUMEDHA. CO-THESIS ADVISOR : ASST. PROF. ORAPIM PONGPRAYOON. 426 PP. ISBN 974-581-414-8

The purpose of this thesis is to investigate format and language used in Thai official letters during 1932-1991. The data is divided into 5 periods: 1932-1935, 1935-1953, 1953-1963, 1963-1983 and 1983-1991.

The study reveals that 4 regulations on Thai official letters issued during 1932-1991 have influenced the format and the language used in Thai official letters. In addition, the study finds that some words and phrases have been used in Thai official letters since 1932 up to present.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....ภาษาไทย.....
สาขาวิชา.....ภาษาไทย.....
ปีการศึกษา.....2534.....

ลายมือชื่อนิติศ .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยความช่วยเหลือ และ คำแนะนำ อันมีคุณค่ายิ่งของ รองศาสตราจารย์ ดร. นววรรณ พันธุเมธา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรพิมพ์ พงศ์ประยูร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณ ไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมารดา และญาติที่ให้ความสนับสนุน และ ให้กำลังใจในการศึกษารั้งนี้จนสำเร็จการศึกษา

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณวุฒิชัย นาครักษา ที่ให้ความช่วยเหลือ และ สนับสนุนอย่างดียิ่ง ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ เพื่อนผู้ร่วมงานและร่วมการศึกษาทุกคน ที่ให้ความห่วงใยจนผู้วิจัยสำเร็จการศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ม
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่	
๑. บทนำ.....	๑
๑.๑. ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๒
๑.๓. สมมุติฐานของการวิจัย.....	๒
๑.๔. ขอบเขตของการวิจัย.....	๓
๑.๕. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๓
๑.๖. ขั้นตอนการวิจัย.....	๓
๑.๗. ความหมายของหนังสือราชการไทย.....	๖
๑.๘. ความหมายของคำว่าหนังสือราชการภายนอก.....	๘
๑.๙. ความหมายของคำว่า "สำนวนภาษา" และ "สำนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือราชการ".....	๑๐
๒. ชนิดและรูปแบบของหนังสือราชการไทย.....	๑๑
๒.๑. ชนิดของหนังสือราชการไทย.....	๑๒
๒.๒. รูปแบบของหนังสือราชการภายนอก.....	๔๓
๓. โครงสร้างของหนังสือราชการภายนอก.....	๗๗
๓.๑. ส่วนหัวเรื่อง.....	๗๗
๓.๑.๑ เลขที่ของหนังสือ.....	๗๗
๓.๑.๒ ส่วนราชการเจ้าของหนังสือ.....	๑๑๕

๓.๑.๓	วัน เดือน ปี ที่ออกหนังสือ.....	๑๓๙
๓.๑.๔	เรื่อง.....	๑๔๕
๓.๑.๕	คำขึ้นต้น.....	๑๕๐
๓.๑.๖	อ้างอิง.....	๑๕๓
๓.๑.๗	สิ่งที่ส่งมาด้วย.....	๑๕๕
๓.๒	ส่วนข้อความ.....	๑๕๘
๓.๒.๑	เนื้อเรื่อง.....	๑๕๙
๓.๒.๒	จุดประสงค์ของเรื่อง.....	๑๖๑
๓.๓	ส่วนท้ายเรื่อง.....	๑๖๓
๓.๓.๑	คำลงท้าย.....	๑๖๓
๓.๓.๒	ลงชื่อและตำแหน่ง.....	๒๒๗
๓.๓.๓	ส่วนราชการเจ้าของเรื่องและโทร.....	๒๓๖
๓.๓.๔	สำเนาส่ง.....	๒๓๘
๔.	สำนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือราชการภายนอก.....	๒๓๙
๔.๑	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"เรื่อง"ของ หนังสือราชการภายนอก.....	๒๔๑
๔.๑.๑	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"เรื่อง" ในหนังสือราชการภายนอกระหว่าง ปีพ.ศ.๒๔๗๘-๒๔๙๖.....	๒๔๒
๔.๑.๒	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"เรื่อง" ในหนังสือราชการภายนอกระหว่าง ปีพ.ศ.๒๔๙๖-๒๕๐๖.....	๒๔๕

๔.๑.๓	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"เรื่อง" ในหนังสือราชการภายนอกระหว่าง ปีพ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๒๖.....	๒๕๘
๔.๑.๔	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"เรื่อง" ในหนังสือราชการภายนอกระหว่าง ปีพ.ศ.๒๕๒๖-๒๕๓๔.....	๒๕๐
๔.๒	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"เนื้อเรื่อง"ของ หนังสือราชการภายนอก.....	๒๕๘
๔.๒.๑	การใช้สรรพนามในส่วน"เนื้อเรื่อง"ของ หนังสือราชการภายนอกระหว่างปีพ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๘.....	๒๕๙
๔.๒.๒	สำนวนภาษาที่ใช้ใน"เนื้อเรื่อง" ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๓๕-๒๕๓๘.....	๒๗๐
๔.๒.๓	สำนวนภาษาที่ใช้กล่าวถึงเนื้อความที่ ทราบกันแล้ว.....	๓๑๑
๔.๒.๔	สำนวนภาษาที่ใช้กล่าวถึงสิ่งที่ส่งมา พร้อมหนังสือ.....	๓๒๑
๔.๓	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"จุดประสงค์ของเรื่อง"ของ หนังสือราชการภายนอก.....	๓๓๐
๔.๓.๑	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"จุดประสงค์ของเรื่อง" ที่เป็น"คำแจ้ง"ในหนังสือราชการภายนอก ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๓๕-๒๕๓๘.....	๓๓๑

๔.๓.๒	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"จุดประสงค์ของเรื่อง" ที่เป็น"คำยืนยัน"ในหนังสือราชการภายนอก ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕-๒๕๓๕.....	๓๕๑
๔.๓.๓	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"จุดประสงค์ของเรื่อง" ที่เป็น"คำสั่ง"ในหนังสือราชการภายนอก ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕-๒๕๓๕.....	๓๕๖
๔.๓.๔	สำนวนภาษาที่ใช้ในส่วน"จุดประสงค์ของเรื่อง" ที่เป็น"คำขอ"ในหนังสือราชการภายนอก ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕-๒๕๓๕.....	๓๕๓
๕.	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	๓๖๖
	บรรณานุกรม.....	๓๗๓
	ภาคผนวก.....	๔๑๐
	ประวัติผู้เขียน.....	๔๗๖

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑. การแบ่งชนิด และประเภทของหนังสือราชการ ช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕.....	๕๐
๒. การเปรียบเทียบรูปแบบของหนังสือราชการในช่วง ระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕.....	๗๑
๓. การเปรียบเทียบการลงรายละเอียดในส่วนเลขที่ของ หนังสือราชการภายนอก ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕.....	๑๐๗
๔. การเปรียบเทียบการใช้อักษรย่อ อักษร และพยัญชนะ แทนชื่อ หน่วยงานราชการในระเบียบที่เกี่ยวข้องกับหนังสือราชการ ช่วงระยะระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕.....	๑๑๐
๕. การเปรียบเทียบการลงส่วนราชการในหนังสือราชการ ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕.....	๑๓๗
๖. การเปรียบเทียบการลงวันเดือนปีในหนังสือราชการใน ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕.....	๑๔๔
๗. การเปรียบเทียบการใช้คำขึ้นต้นสำหรับพระราชวงศ์ใน หนังสือราชการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลา ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕.....	๑๗๐
๘. การเปรียบเทียบการใช้คำขึ้นต้นสำหรับพระภิกษุใน หนังสือราชการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลา ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕.....	๑๘๐
๙. การเปรียบเทียบการใช้คำขึ้นต้นสำหรับบุคคลธรรมดาใน หนังสือราชการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลา ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕.....	๑๘๑

ตารางที่

หน้า

- ๑๐. การเปรียบเทียบการใช้คำลงท้ายสำหรับพระราชวงศ์ใน
หนังสือราชการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลา
ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕..... ๒๑๐
- ๑๑. การเปรียบเทียบการใช้คำลงท้ายสำหรับพระภิกษุใน
หนังสือราชการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลา
ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕..... ๒๒๒
- ๑๒. การเปรียบเทียบการใช้คำลงท้ายสำหรับบุคคลธรรมดาใน
หนังสือราชการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลา
ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕..... ๒๒๓
- ๑๓. การเปรียบเทียบการใช้คำสรรพนามสำหรับบุคคลธรรมดาใน
หนังสือราชการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลา
ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕..... ๒๖๘
- ๑๔. การแสดงข้อความที่เป็นเหตุใน "เนื้อเรื่อง"ที่เป็นเรื่องใหม่
ในหนังสือราชการภายนอกในช่วงปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕..... ๒๘๗
- ๑๕. การแสดงข้อความที่เป็นผลใน"เนื้อเรื่อง"ที่เป็นเรื่องใหม่
ในหนังสือราชการภายนอก ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕... ๒๘๘
- ๑๖. การใช้ถ้อยคำในการให้ความใน"เนื้อเรื่อง"ที่เป็นเรื่องต่อเนื่อง
ในหนังสือราชการภายนอก ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๓๕... ๓๐๙

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย